

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

5.1

Filosoffen Musonius' kritik og misbilligelse af, at en filosof, der holder en forelæsning, får bifald af folk, der råber højt og overdriver i deres ros.

1 Jeg har hørt, at filosofen Musonius plejede . . .¹ "Når en filosof," sagde han,² "opfordrer, råder, overtaler, kritiserer eller behandler et filosofisk emne, så vil tilhørerne, hvis de med stærke og uindskrænkede følelser plaprer ud med deres almindelige og banale bifald, hvis de også råber, hvis de gestikulerer, hvis de bevæges, ophidses og gestikulerer på grund af hans ords flitterstads, af ordenes rytme og af talens omkvæd, så kan man godt regne med, at både taleren og tilhørerne spilder deres tid, og at de ikke hører en filosof holde tale, men en fløjtespiller give et nummer. 2 Sindet hos den, der hører på en filosof," fortsætter han, "har, så længe det sagte er nyttigt og helsebringende og bringer midler mod fejl og laster, slet ikke plads og tid til at bifalde rigeligt og overdrevet. 3 Ligeegyldigt hvem tilhøreren er (med mindre han er fuldstændig fortabt), må han nødvendigvis under selve filosofens tale blive rystet og i sit stille sind føle skam og fortrydelse og glæde og beundring, 4 og han må vise forskellige udtryk i sit ansigt og have varierende følelser, alt efter om filosofens behandling har ramt ham og hans bevidsthed om sindets to tilstande, hvad enten de er sunde eller syge."

5 Videre sagde han, at stor ros ikke ligger langt fra beundring, men at den største beundring ikke skabte ord, men tavshed. 6 "Derfor," sagde Musonius, "lod den klogeste af alle digtere ikke de, der havde være tilhørere hos Odysseus, der berettede så strålende om sin modgang, juble og larme og tale, så snart han var færdig, men han siger, at de alle blev tavse, som om de var blevet bedøvet og forstenet, fordi det, der havde lindret deres ører, også påvirkede deres stemmes udspring:

"Det var hans ord. Og alle som én var de tavse og stille,
og som fortryllede sad de i hyggen og skyggen i hallen."³

1. Her er der en lakune.

2. Musonius fr. 49 Hense.

3. Homer, *Odysseen* 13.1-2, overs. Otto Steen Due 2002, 205.

5.2

Om kong Alexanders hest, der hed Bukefalas.

1 Kong Alexanders hest Bukefalas på grund af hovedets form. 2 Chares skriver,⁴ at den var blevet købt for tretten talenter og givet som gave til kong Filip; dette svarer til en sum hos os på 312.000 sestertser. 3 Det bemærkelsesværdige ved denne hest var, at når den var udsmykket og bevæbnet til slag, tillod den aldrig nogen sinde andre end kongen at bestige den. 4 Man fortæller også følgende om denne hest: Da Alexander red på den under det indiske felttog og under udførelsen af tapre bedrifter uforsigtigt var trængt ind i fjendernes kileformede formation, blev der fra alle sider kastet våben mod ham, og hesten var blevet gennem-boret med dybe sår i nakken og siden, men selv om den var døende og havde mistet meget blod, bar den alligevel kongen væk fra fjenderne i rask galop, og da den havde bragt ham uden for skudvidde, styrtede den straks, og sikker på, at dens herre var blevet reddet, udåndede den med en følelse af lettelse næsten som et menneske. 5 Da kong Alexander havde vundet sejr i krigen, grundlagde han en by i denne egn og kaldte den Bukefalon til ære for hesten.

5.3

Hvilken årsag og hvilken begyndelse havde Protagoras til at indlede filosofiske studier.

1 Man fortæller, at Protagoras, der var en fremragende mand med interesse for viden-skaben, og hvis navn Platon har givet som titel på sin berømte dialog, som ung mand arbejdede som daglejer for at opretholde livet og bar tunge byrder på sin ryg; 2 grækerne kalder denne slags arbejdere for *achthofóroi* ('byrdebærere'), mens de på latin hedder *baiuli* ('lastdragere'). 3 Han var på vej fra landdistriktet til Abdera, byen, som han var borger i, mens han bar på adskillige træstammer med et kort reb rundt om. 4 Tilfældigvis var Demokrit, der stammede fra samme by, og som nød et stort ry frem for andre for sin karakter og sin indsigt i filosofi, spad-

4. Chares fr. 18 Jacoby.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

seret ud fra byen, og da han så, at han gik af sted let og uhindret med en byrde af en type, der var så besværlig og uhåndterlig, trådte han hen til ham og bemærkede, at træet var bundet og ordnet snildt og kyndigt, og han bad ham stoppe et lille øjeblik. 5 Så snart Protagoras havde gjort, hvad han blev bedt om, og Demokrit ligeledes havde opdaget, at bundtet af træstammer var holdt sammen med et kort reb næsten i en cirkelform og blev holdt i balance og samlet med en næsten geometrisk beregning, spurgte han, hvem der havde sat træet sammen på denne måde; da Protagoras havde svaret, at det havde han selv, ønskede Demokrit, at han løste rebet og samlede træet på samme måde. 6 Da han havde løst rebet og samlet træet på tilsvarende måde, var Demokrit fuld af beundring for det ulærde menneskes skarpsindighed og kløgt og sagde: "Min kære unge mand! Siden du har et talent for at gøre tingene godt, er der noget større og bedre, som du kan gøre sammen med mig!" Han tog ham med sig, beholdt ham hos sig, underholdt ham, lærte ham filosofi og gjorde ham til det, han senere blev.

7 Dog var denne Protagoras ingen ægte filosof, men den bedst begavede af sofisterne; da han modtog et enormt beløb om året fra sine elever, plejede han at love, at han ville undervise dem i, med hvilken retorisk ekspertise de kunne gøre sort til hvidt, eller som man siger på græsk: at gøre den svagere sag til den stærkere.

5.4

Om ordet duovicesimus, som folk almindeligvis ikke kender, men som ofte anvendes af lærde folk.

1 Under Billedfesten sad jeg og digteren Iulius Paulus, den lærdeste mand i min tid, ved et tilfælde i en boghandel; og der fandt vi udstillet Fabius' *Årbøger*, bøger, der var virkelig meget gamle, og som sælgeren forsikrede, var uden fejl. 2 Men en filolog, en af de mere kendte, var blevet tilkaldt af en køber for at besigtige bøgerne, og han sagde, at han havde fundet én fejl i udgaven; men boghandleren ville vædde et hvilket som helst beløb, hvis der noget sted var noget forkert i ét bogstav. 3 Filologen pegede på, at der var skrevet sådan i fjerde bog: "Derfor blev der for første gang valgt en konsul fra plebejerne i det toogtyvende (*duovicesimo*) år,

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

efter at gallerne erobrede Rom."⁵ 4 "Man skal ikke skrive *duovicesimo*, men *duo-
etvicesimo*. 5 For hvad er meningen med *duovicesimo*?" Varro skriver i den sek-
stende bog af *Menneskelige forhold* således her: "Han døde i det toogtyvende
(*duovicesimo*) år; han var konge i enogtyve år***."⁶

5.5

Hvordan puneren Hannibal gjorde nar ad kong Antiochos.

1 I bøger med historiske optegnelser fra gamle dage fortælles det, at Hannibal fra Carthago, der var på besøg hos kong Antiochos, gjorde nar ad ham på den vit-
tigste måde. Det foregik på følgende måde: 2 Antiochos viste ham på en slette de
enorme tropper, som han havde samlet for at føre krig mod det romerske folk, og
han lavede manøvrer med hæren, der strålede med våbenmærker af sølv og guld; 3
han førte også vogne frem med leer, elefanter med tårne og ryttere, der skinnede
med deres bidsler, hestedækkener, halsbånd og brystplader. 4 Ved synet af en så
stor og veludrustet hær kiggede kongen stolt hen på Hannibal og spurgte: "Tror
du, at noget kan sammenlignes med dette her, og at det er tilstrækkeligt for
romerne?"

5 Da gjorde puneren sig lystig over de så dyrt udrustede soldaters fejhed og
uduelighed: "Jo, jeg tror, det er mere end tilstrækkeligt for romerne, selv om de er
meget grådige!"

6 Absolut intet kan siges hverken så morsomt og sarkastisk: 7 Kongen havde
spurgte med henblik på størrelsen af sin hær og om en vurdering af styrkefor-
holdet, men Hannibal svarede med henblik på hæren som bytte.

5.6

*Om militære kranser: triumfkransen, belejringskransen, borgerkransen, mur-
kransen, lejrkransen, søkransen, ovationskransen og oliventræskransen.*

5. Fabius Pictor, *Annales* fr. 6 Peter.

6. Varro, *Antiquitates rerum humanarum* 16 fr. 1 Mirsch.

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

1 De militære kranser er mange og forskellige. 2 Blandt de mest berømte finder vi i reglen følgende: "Triumfkransen, belejringskransen, borgerkransen, murkransen, lejrkransen og søkransen;"⁷ 3 der findes også den såkaldte ovationskrans, 4 og endelig er der oliventræskransen, som anvendes af dem, der ikke har været med i et slag, men administrerer en triumf.

5 Triumfkransen er af guld og ydes til de feltherrer, der har triumferet. 6 I daglig tale hedder det 'guldkransen' (*aurum coronarium*). 7 I gamle dage var de lavet af laurbær, men senere begyndte man at lave dem af guld.

8 Belejringskransen er den, som de, der er blevet befriet for en belejring, giver til den general, der har befriet dem. 9 Denne krans er af græs, og man plejer at holde fast ved, at den skal laves af græs, som voksede på det sted, hvor de belejrede var blevet indesluttet. 10 Denne græskrans gav det romerske senat og folk til Quintus Fabius Maximus under den anden puniske krig, fordi han havde befriet byen Rom fra fjendernes belejring.

11 Borgerkransen kaldes den, som en borger giver til en anden borger, der har reddet hans liv i et slag, som et vidnesbyrd om at have fået liv og sikkerhed. 12 Den fremstilles af egeløv, eftersom mad og føde i gamle dage plejede at blive hentet fra et egetræ; den blev også lavet af en stene, fordi denne type er nærmest ved den, der lige er nævnt, sådan som der står skrevet i en komedie af Caecilius:

"Med en krans af stene og en kappe går de: gode gud!"⁸

13 Men Masurius Sabinus siger i ellefte bog af sine *Erindringer*,⁹ at borgerkransen kun plejer at blive givet, når den, der har reddet en borgers liv, på samme tid også har dræbt fjenden og ikke har forladt sin plads under kampen; han afviser, at der kan gives ret til borgerkransen under andre omstændigheder. 14 Han fortæller dog, at kejser Tiberius, der var blevet spurgt, om en soldat kunne modtage en borgerkrans, da han havde reddet en borger i et slag og dér havde slået to

7. Varro, *Antiquitates rerum humanarum* 22 fr. 16 Mirsch.

8. Caecilius 269 Ribbeck (katalektisk trochæisk tetrameter).

9. Masurius Sabinus, *Libri memoriales* 11 fr. 17 Huschke.

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

fjender ihjel, men ikke havde holdt den position, hvor han kæmpede, og som fjenderne havde bemægtiget sig, havde svaret, at han forekom værdig til borgerkransen, da det var tydeligt, at medborgeren var blevet reddet af ham fra et sted, der var så farligt, at det ikke kunne holdes af soldater, der kæmpede tappert. 15 Den tidligere censor Lucius Gellius foreslog i senatet, at Cicero skulle have denne borgerkrans af staten, fordi det var ved hans indsats, at Catilinas frygtelige sammensværgelse blev afsløret og straffet.

16 Murkransen gives af feltherren til den, der som den første bestiger muren og trænger ind i fjendernes by med magt; derfor er den prydet med murtinder.

17 Lejrkransen gives af feltherren til den, der som den første under kamp er trængt ind i fjendernes lejr; denne krans har en palisade som tegn.

18 Søkransen plejer at blive givet til den, der under et søslag som den første springer over på et fjendtligt skib med våben i hånden; den er mærket med skibsnabler. 19 Både murkransen, lejrkransen og søkransen plejer man at fremstille af guld.

20 Ovationskransen er fremstillet af myrter; 21 den bæres af feltherrer, der under en ovation betræder byen. Der er anledning til at fejre en ovation og ikke en triumf, når krige enten ikke er blevet erklæret efter forskriften og ikke udkæmpet med en rigtig fjende, eller betegnelsen på fjenderne er ringe og upassende, f. eks. slaver og sørøvere, eller sejren er vundet *uden støv*, som man plejer at sige, og uden blodsudgydelse, fordi fjenderne pludselig har overgivet sig. 22 Man har ment, at Venus' blade passede til denne omstændighed, fordi en triumf ikke kom fra Mars, men snarere fra Venus. 23 Da Marcus Crassus var vendt tilbage efter afslutningen på slavekrigen og holdt en ovation, afviste han stolt en myrtekrans og sørgede ved sin indflydelse for en senatsbeslutning, der bestemte, at han skulle kranses med en laurbærkrans og ikke en myrtekrans.

24 Marcus Cato kritiserede Marcus Fulvius Nobilior, fordi han havde givet soldaterne krans for de mest ubetydelige ting for at vinde popularitet. 25 Jeg citerer Catos ord om denne sag: "Hvem har i begyndelsen af en krig set, at nogen har fået en krans, når en by endnu ikke var blevet erobret, eller fjendernes lejr endnu ikke

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

stukket i brand?"¹⁰ 26 Men Fulvius, mod hvem Catos ord er rettet, havde givet kranse til nogle soldater, fordi de havde bygget en vold eller gravet en brønd.

27 Når talen falder på ovationer, bliver jeg nødt til at nævne noget, som forfattere i gamle dage var uenige om. Nogle har nemlig skrevet, at den, der fejrer en ovation, plejer at komme ind på hesteryg; men Masurius Sabinus siger,¹¹ at de, der fejrer ovation, er til fods, og at de bliver fulgt, ikke af soldater, men af hele senatet.

5.7

Gavius Bassus' vittige fortolkning af ordet persona og hans forklaring på dets oprindelse.

1 Gavius Bassus har vittigt og kyndigt givet en forklaring på ordet *persona* ('maske') i de værker, han har skrevet *Om ordenes oprindelse*; han formoder, at det kommer af *persono* ('genlyder'). 2 Han siger nemlig: "Hovedet og ansigtet er dækket af masken og lader kun stemmen komme ud ad én vej, og eftersom denne hverken er bred eller udstrakt, men sender stemmen samlet og forenet ud gennem blot én udgang, gør den lydene mere klare og harmoniske. Eftersom dette dække af ansigtet bevirker, at stemmen bliver klar og giver genlyd, bliver den af denne grund kaldt *persona*, idet bogstavet *o* er forlænget på grund af ordets dannelse."¹²

5.8

Forsvar for en fejl i nogle vers af Vergil, som filologen Iulius Hyginus har kritiseret; betydningen af ordet lituus; etymologien af dette ord.

1 *Ipse Quirinali lituo parvaque sedebat
subcinctus trabea laevaue ancile gerebat.*

"Og med en stav som Quirinus' og klædt i rødtribet toga,

10. Cato, *In M. Fulvium Nobiliorem* fr. 148 Malcovati.

11. Sabinus Masurius fr. 26 Huschke.

12. Gavius Bassus, *De origine vocabulorum* fr. 8 Funaioli.

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

væbnet med skjoldet fra himlen, var hestebetvingeren Picus."¹³

Hyginus skrev, at Vergil havde begået en fejl i disse vers, som om han ikke havde opdaget, at der manglede noget i disse ord: *ipse Quirinali lituo* ('med en stav som Quirinus'). 2 "For hvis vi ikke," siger han, "havde opdaget, at der mangler noget, ville det virke, som om det var sagt, at han var *lituo et trabea subcinctus* ('iklædt/forsynet med en krumstav og en kåbe'), hvilket", fortsætter Hyginus, "er noget vrøvl; når *lituus* ('krumstaven') er en kort stok, der er krummet der, hvor den er tykkere, og som augurerne anvender, hvordan kan han så være iklædt en krumstav?"¹⁴

3 Det er snarere Hyginus selv, der ikke har bemærket, at dette er udtrykt også mange andre steder med en ellipse.¹⁵ 4 Det er ligesom, når man siger: "Marcus Cicero, en mand af stor veltalenhed" og "Quintus Roscius, en skuespiller med den største charme," for ingen af disse to udtryk er fuldstændige eller perfekte, men for tilhøreren er de fuldstændige og perfekte. 5 Som Vergil skriver et andet sted:

Victorem Buten inmani corpore.

"Mesteren Butes, en kæmpetung karl."¹⁶

Det vil sige, at han har en kæmpestor krop, og tilsvarende et andet sted:

*In medium geminos inmani pondere caestus
proiecit.*

"Så slynged han sine enorme

13. Vergil, *Aeneiden* 7.187-8, overs. Otto Steen Due 1996, 201.

14. Hyginus fr. 5 Funaioli.

15. Ordret: mangel.

16. Vergil, *Aeneiden* 5.372, overs. Otto Steen Due 1996, 139.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

jernbeslåede pigremme ind i midten af ringen."¹⁷

Og på samme måde:

*Domus sanie dapibusque cruentis,
intus opaca, ingens.*

"Hans bo er enormt og skummelt, besudlet med levret
affald efter hans blodige mad."¹⁸

6 Således bør sætningen også forekomme: *Picus Quirinali lituo erat* ('Picus havde krumstav som den, Quirinus havde'), ligesom vi siger: *statua grandi capite erat* ('statuen havde et stort hoved'). 7 Ofte udelades 'er', 'var' og 'har været', hvilket gør sætningen mere elegant uden at skade den.

8 Og eftersom der er blevet nævnt en *lituus* ('krumstav'), vil jeg ikke springe over, hvad jeg har bemærket, man kunne spørge om, nemlig om augurerens *lituus* er afledt af den trompet, som hedder *lituus*, eller det er omvendt; 9 begge har jo samme form, og begge er krummet. 10 Men hvis, som nogle mener, trompeten har fået sit navn *lituus* af lyden fra det homeriske udtryk *língxē biós* ('buen hvi-nede'),¹⁹ må man nødvendigvis acceptere, at augurerens stav er blevet kaldt *lituus* på grund af ligheden med trompeten. 11 Vergil anvender dette ord også for en trompet:

Et lituo pugnas insignis obibat et hasta.

"Øved han mangan skøn dåd med både trompeten og lansens."²⁰

17. Vergil, *Aeneiden* 5.400-1, overs. Otto Steen Due 1996, 140.

18. Vergil, *Aeneiden* 3.618-19, overs. Otto Steen Due 1996, 91.

19. Homer, *Iliaden* 4.125.

20. Vergil, *Aeneiden* 6.167, overs. Otto Steen Due 1996, 166.

5.9

En historie fra Herodot om Kroisos' stumme søn.

1 Da kong Kroisos' søn i kraft af sin alder skulle kunne tale, sagde han ikke noget, og også da han var blevet ældre, kunne han stadig ikke tale. Han blev således længe anset for stum og uden evne til at tale. 2 Da hans far var blevet besejret i en stor krig, og byen, hvori han opholdt sig, var blevet erobret, angreb en fjendtlig soldat ham med draget sværd uden at vide, at det var kongen, og den unge mand åbnede munden og forsøgte at råbe, og ved denne kraftanstrengelse i hans åndedrag knækkede han skavanken og knuden i sin tunge og talte tydeligt og artikuleret, og han råbte mod soldaten, at han ikke skulle dræbe Kroisos. 3 Da holdt soldaten sit sværd tilbage, og kongen fik lov til at beholde livet, og herefter begyndte den unge mand at tale normalt. 4 Det er Herodot, som i sine *Historier* fortæller dette, og han citerer de ord, som Kroisos' søn først sagde: "Menneske, dræb ikke Kroisos!"²¹

5 Men der er også en idrætsmand fra Samos – han hed Echeklus – og da han ikke tidligere havde talt et ord, siges han at være begyndt at tale af en tilsvarende årsag. 6 For da der ved en religiøs konkurrence var foretaget en lodtrækning mellem dem selv og deres modstandere, og det ikke gik ærligt til, fordi han havde opdaget, at et falsk lod med et navn var blevet kastet, råbte han pludselig højt mod ham, der prøvede at gøre det, at han havde set det. Da han var blevet løst fra det, der havde bundet hans tunge, talte han resten af sit liv roligt og uden at stamme.

5.10

Om de beviser, som på græsk hedder antistréfonta, og som vi kalder reciprokke.

1 Blandt fejlagtige argumenter synes langt den værste at være den, som grækerne kalder *antistréfonta*. 2 Den slags kalder nogle af vore forfattere med god grund *reciprokke*. 3 Fejlen opstår på den måde, at det fremlagte argument kan føres tilbage og vendes mod den, der har sagt det, og det er gyldigt i begge tilfælde; et bekendt

21. Herodot 1.85.

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

eksempel er det, som man fortæller, at Protagoras, den mest skarpsindige af sofisterner, har anvendt mod sin elev Euathlos.

4 Der opstod nemlig følgende strid og uenighed mellem dem om det honorar, der var aftalt. 5 Euathlos, en velhavende ung mand, var ivrig efter at lære retorik og holde retstaler. 6 Han blev elev hos Protagoras og lovede at ville betale så stor en sum, som Protagoras havde forlangt, og han gav ham straks halvdelen, førend han var begyndt på undervisningen, og forpligtede sig til at betale den anden halvdel den første dag, han havde ført en sag for retten og vundet. 7 Da han derefter for en relativ kort tid havde været elev og tilhænger af Protagoras og havde gjort store fremskridt i studiet af veltalenhed, men ikke påtog sig nogle sager, og der nu gik lang tid, og det så ud, som om han gjorde det for ikke at skulle betale resten af honoraret, tog Protagoras en beslutning, som han dengang fandt listig: 8 Han stod fast på at gøre fordring på betalingen efter deres aftale og indledte en proces mod Euathlos.

9 Da de var kommet for dommerne for at fremlægge og argumentere for deres sag, begyndte Protagoras således: "Nu skal du lære, dit unge kæmpefjols, at du på begge måder vil komme til at betale, hvad jeg forlanger, hvad enten dommen vil være mod eller med dig. 10 For hvis retssagen går dig imod, vil du skylde mig honoraret ifølge dommen, fordi jeg vinder; men hvis du får medhold af retten, vil du skylde mig honoraret ifølge vores aftale, fordi du vinder!"

11 Til det svarede Euathlos: "Jeg kunne have imødegået dit sofistiske trick, hvis jeg ikke selv talte min sag, men anvendte en sagfører. 12 Men i en sejr får jeg større nydelse, når jeg besejrer dig ikke bare i sagen, men også i argumentet. 13 Nu skal du derfor lære, du viseste lærer, at jeg på begge måder ikke vil komme til at betale, hvad du forlanger, hvad enten dommen vil være mod mig eller med mig. 14 For hvis dommerne voterer i min favør, vil jeg intet skylde dig ifølge dommen, fordi jeg har vundet; men hvis de dømmer mod mig, vil jeg intet skylde dig ifølge vores aftale, fordi jeg ikke har vundet!"

15 Så mente dommerne, at sagen, som blev fremlagt af begge parter, var tvivlsom og umulig at udrede, og da de var bange for, at deres dom, uanset i hvilken retning den gik, ville gøre sig selv ugyldig, lod de sagen være uafgjort og udskød sagen til en fjern dag. 16 Således blev en lærer, der var berømt for sin vel-

talenhed, gendrevet med sit eget argument af en ung elev, og han blev snydt på trods af sit eget snedigt udtænkte trick.

5.11

Bias' syllogisme om ægteskab hører ikke til ovennævnte kategori.

1 Der er også nogle, der mener, at det kendte svar af Bias, den kloge og berømte mand, ligner det svar af Protagoras, som jeg lige har omtalt, og som var et *antistréfon*. 2 For da Bias blev spurgt af en mand, om han skulle gifte sig eller leve som ungtkarl, svarede han: "Enten vil du gifte dig med en smuk eller en grim kvinde; hvis hun er smuk, vil du have en, du deler med andre, hvis hun er grim, er hun en straf; man bør ikke vælge nogen af delene; derfor bør man ikke gifte sig."

3 De vender dette udsagn rundt på denne måde: "Hvis jeg gifter mig med en smuk kvinde, får jeg ikke en straf; hvis jeg gifter mig med en grim kvinde, skal jeg ikke dele hende med andre; derfor bør man gifte sig." 4 Men dette synes overhovedet ikke at være et *antistréfon*, eftersom det er mere indholdsløst og svagt, når det er blevet vendt om. 5 For Bias mente, at man ikke skulle gifte sig på grund af den ene eller den anden ulempe, som den, der gifter sig, nødvendigvis må opleve. 6 Den, der vender udsagnet om, forsvare sig ikke mod den ulempe, der er til stede, men siger, at han undgår den anden, som ikke er til stede. 7 Det er tilstrækkeligt til at fastholde den mening, Bias har udtrykt, at den, der gifter sig, nødvendigvis kommer til at lide den ene ulempe af de to, enten at have en kone, som han deler med andre, eller få en straf.

8 Da engang denne syllogisme, som Bias anvendte, tilfældigvis blev omtalt, og hvis første præmis er: 'Enten vil du gifte dig med en smuk eller en grim kvinde', sagde min landsmand Favorinus, at dette ikke var gyldigt, og at der ikke var tale om en rimelig disjunktion, eftersom det ikke var nødvendigt, at det ene af de to, der blev adskilt, var sandt, 9 hvilket er nødvendigt i en disjunktiv påstand. For de grimme og de smukke kvinder synes at blive karakteriseret ved et vist ekstrem i udseendet. 10 "Der findes jo," sagde han, "en tredje mulighed mellem de to modsætninger, som Bias ikke har taget hensyn til eller haft blik for. 11 Der er nemlig mellem en meget smuk kvinde og en meget uskøn kvinde et udseende, der er en

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

mellemevej, og som både er fri for risikoen ved alt for stor skønhed og mishaget ved en meget stor uskønhed; 12 en sådan kaldes af Quintus Ennius²² i hans *Melanippa* med et særdeles elegant udtryk *stata* ('gennemsnitlig'), for hun vil hverken blive en, man skal dele med andre, eller en straf." 13 Dette moderate og passende udseende kaldte Favorinus – ikke så dårligt, synes jeg – *uxoria* ('hustruelig'). 14 Ennius sagde i den tragedie, jeg har nævnt, at kvinder, der var af gennemsnitligt udseende, bevarede deres ærbarhed.

5.12

Om romerfolkets gudenavne Diovis og Vediovis.

1 I gamle bønner har jeg noteret mig, at man finder disse navne på guder: *Diovis* og *Vediovis*; 2 der findes faktisk også et tempel for Vediovis i Rom mellem borgen og Capitol.²³ 3 Jeg har fundet følgende forklaring på deres navne: 4 De gamle latinerne afledte *Iuppiter* af *iuvare* ('hjælpe') og gav ham navnet ved at tilføje et andet ord, nemlig *pater* ('far'). 5 For når man har sløffet eller ændret på nogle af bogstaverne i *Iovispater*, bliver det til *Iuppiter*. Sådan har man også sagt *Neptunuspater* med en sammensat glose og *Saturnuspater* og *Ianuspater* og *Marspater* – det blev til *Marspiter* – og på samme måde er *Iuppiter* blevet kaldt *Diespiter*, det vil sige dagens (*diei*) og lysets (*lucis*) far. 6 Derfor er med et tilsvarende navn *Iuppiter* blevet til *Diovis* og *Lucetius*, fordi han har velsignet os og hjulpet os med dagen og lyset, som er livet selv. 7 Gnaeus Naevius kalder i sine bøger *Om den puniske krig* *Iuppiter* for *Lucetius*.²⁴

8 Når de således også har afledt *Iuppiter* og *Diovis* af *iuvare* ('hjælpe'), kaldte de omvendt den gud, der ikke havde magt til at hjælpe, men til at tilføje skade – for nogle guder dyrker man, for at de kan gavne én, andre forsoner man, for at de ikke skal gøre én ondt – *Vediovis* ved at fjerne og fratage ham muligheden for at hjælpe. 9 Partiklen *ve*, som optræder forskelligt i mange ord (sometider med disse to bogstaver, sommetider med et *a* i midten: *vae*), får en dobbelt betydning,

22. Ennius, *Melanippa* 294 Vahlen = 253 Ribbeck.

23. De to bakker på den capitolinske høj (Loeb).

24. Naevius, *Bellum Poenicum* fr. 51 Strzelecki.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

der afviger indbyrdes. 10 Det kan derfor både betegne en forøgelse og en formindskelse, sådan som det også gælder mange andre partikler; derfor hænder det, at nogle ord, der får denne forstavelse, bliver tvetydige og kan bruges i begge betydninger, som f. eks. *vescus* ('lille'), *vehemens* ('mægtig') og *vegrandis* ('meget lille'); jeg gør opmærksom på, at jeg et andet sted har behandlet dette emne mere fyldigt.²⁵ *Vesanus* ('forrykt') og *vecors* ('vanvittig') anvendes dog kun i den ene af de nævnte betydninger, nemlig den, hvor man bliver berøvet noget (det som grækerne kalder *katá stéresin*).

11 Den statue af guden Vediovis, som befinder sig i det tempel, jeg nævnte før, holder derfor nogle pile, som naturligvis er beregnet til at tilføje skade. 12 Af den grund har man for det meste sagt, at denne gud var Apollon; der ofres efter et traditionelt ritual en hunged, og et billede af dyret står ved siden af statuen.

13 Af denne grund siger man, at Vergil, der havde et godt kendskab til fortiden, men ikke ønskede at skilte med sin viden, i sit *Landbrugsdigt* bad til de unådige guder og dermed tilkendegav, at der var en styrke hos guderne til at skade snarere end en magt til at hjælpe. Versene hos Vergil lyder:

"Møjen er lille; men hæderen tværtimod ikke så lille,
hvis de unådige guder gi'r lov, og Apollon det hører."²⁶

14 Blandt de guder, som skal forsones, for at ulykker kan afværges fra os eller vore afgrøder, regner man også *Auruncus* og *Robigus*.

5.13

Om graden og rækkefølgen af pligter, der er iagttaget i romerfolkets moral.

1 Jeg overværede engang en diskussion om graden og rækkefølgen af pligter, som blev ført af ældre, fornemme mænd i Rom, der udmærkede sig ved viden og kendskab til skik og brug i gamle dage. Da der blev rejst et spørgsmål, om hvem vi

25. Se 16.5.6 (om ordet *vestibulum*).

26. Vergil, *Georgica* 4.6-7 (daktyliske heksametre).

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

skulle yde disse pligter til først og fremmest, hvis man blev tvunget til at prioritere i at komme til hjælp og gøre sin pligt, var der ikke enighed. 2 Man var nemt blevet enige om, at ifølge det romerske folks skik og brug skulle myndlinge og andre, der var betroet i vores varetægt, indtage pladsen lige efter forældre; den næste plads skulle indtages af klienterne, der ligeledes har givet sig ind under vor sikkerhed og beskyttelse; på tredjepladsen kom gæster; derefter slægtninge og besvogrede.

3 Der findes mange vidnesbyrd og dokumenter, der er beskrevet i gamle dage, om denne sædvane og regel, af hvilke jeg imidlertid kun vil citere ét om klienter og slægtninge, fordi den er mig tilgængelig. 4 Marcus Cato har i den tale, som han holdt over for censorerne *Mod Lentulus*, skrevet sådan: "Vore forfædre anså det for mere helligt at forsvare deres myndlinge end ikke at snyde klienten. Man kan vidne mod sine slægtninge til fordel for en klient, men ingen afgiver vidnesbyrd mod sin klient. De anså faderen som den mest betydningsfulde og efter ham patronen."²⁷

5 Masurius Sabinus tildeler dog i tredje bog af sin *Civilret* en vigtigere plads til gæsten end til klienten. Et citat fra hans bog: "Vedrørende pligter iagttog man i gamle dage følgende: først en myndling, dernæst en gæst, dernæst en klient, så en slægtning og til sidst en besvogret. Med en rimelig begrundelse ansås kvinder for mere vigtige end mænd, og beskyttelsen af en pige havde forrang fremfor beskyttelsen af en voksen kvinde. Hvis de havde optrådt i retten mod en mand og var blevet udpeget som formyndere for hans børn ved hans død, optrådte de i den samme sag for myndlingen."²⁸

6 Et stærkt og klart vidnesbyrd om denne ting frembyder Gaius Caesars autoritet, der som pontifex maximus holdt en tale *For Bithynerne*, hvor han i indledningen siger: "Af hensyn til mit gæstevenskab med kong Nikomedes og af hensyn til deres tarv, som sagen drejer sig om, har jeg ikke kunnet afvise denne opgave, Marcus Iuncus. For erindringen må ikke udslettes ved menneskers død, men fast-

27. Cato, *In Lentulum apud censores* fr. 200 Malcovati.

28. Masurius Sabinus, *Ius civile* fr. 6 Huschke.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

holdes af de nærmeste, og klienter må heller ikke lades i stikken uden den største vanære, for vi plejer at yde disse hjælp, selv mod vore slægtninge."²⁹

5.14

Den lærde Apion med tilnavnet Pleistonikes skriver, at han i Rom har set en mand og en løve genkende hinanden som gamle venner.

1 Apion, der blev kaldt Pleistonikes, var velbevandret i litteratur og havde et meget stort og varieret kendskab til græske forhold. 2 Hans værker nyder et ikke ringe ry, og i dem er der en beretning om alle bemærkelsesværdige ting, der ses eller høres i Ægypten. 3 Blandt det, som han siger, at han har set eller læst (han kan muligvis være noget snaksom i sin kritisable iver efter at prale - han er virkelig temmelig pralende, når han skal skilte med sin lærdom) - 4 men følgende, som han beskriver³⁰ i 5. bog af *Ægyptens historie*, forsikrer han om, at han hverken har hørt eller læst, men selv set med sine egne øjne i Rom.

5 'I Circus Maximus', fortæller han, 'blev der til folket givet en særdeles prægtig dyrekamp. 6 Da jeg netop var i Rom,' fortæller han, 'var jeg tilskuer ved den. 7 Der var mange rasende vilddyr, som var større end normalt, og alle havde et udseende eller en vildskab, der var usædvanlig. 8 Fremfor alt andet var løvernes vildskab genstand for beundring og fremfor alle andre især én. 9 Denne ene løve tiltrak sig alles opmærksom og øjne ved sin krops hurtighed og størrelse og ved sin skræmmende og højtlydende brølen og ved halsens muskler og flagrende manke. 10 Blandt dem, der var blevet ført ind for at kæmpe mod dyrene, var en slave hos en tidligere konsul; slavens navn var Androkles. 11 Da denne løve havde set ham på afstand,' fortæller han, 'stod den pludselig stille, som om den undrede sig, og derefter gik den lidt efter lidt og ganske fredeligt hen til manden, som om den genkendte ham. 12 Så bevæger den halen blidt og kærtegnende fuldstændig som logrende hunde, og den kommer nær til mandens krop og slikker forsigtigt med tungen hans ben og hænder, mens han er åndeløs af rædsel. 13 Ved kærtegnene fra et så grusomt vilddyr genvinder Androkles sit mistede mod, og gradvist vender

29. Caesar, *Pro Bithynis* fr. 44 Malcovati.

30. Apion fr. 5 Jacoby.

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

han sine øjne for at betragte løven. 14 Da der så ligesom var foregået en gensidig genkendelse, kunne man se,' fortæller han, 'at manden og løven i deres glæde lykønskede hinanden.'

15 Han fortæller, at der ved denne højst besynderlige ting havde rejst sig råb fra folket, og Androkles blev tilkaldt af Caesar³¹ og udspurgt om grunden til, at en meget grusom løve havde skånet ham. 16 Dér fortæller Androkles en forunderlig og besynderlig historie. 17 'Da min herre havde fået Africa som provins med myndighed som en konsul, blev jeg på grund af hans uretfærdige og daglige piskeslag tvunget til flugt, og for at jeg kunne finde et mere sikkert skjulested for min herre, som jo var hersker over landet, flygtede jeg ud til øde marker og ørkener, og hvis maden slap op, var det min plan at begå selvmord på en eller anden måde. 18 En dag ved middagstid, da solen brændte voldsomt, fik jeg fat på en fjerntliggende hule, hvor der var skjulesteder, og jeg trængte ind i den og gemte mig.' 19 Ikke meget senere kommer til den samme hule denne løve, der på grund af en beskadiget og blodig pote udstøder suk og mumlen, der viser dens smerte og pinsel ved såret. 20 Ved synet af den ankommende løve var han blevet skræmt og rædselsslagen. 21 'Men efter at løven var gået ind i, hvad der viste sig at være dens egen bolig, ser den mig på afstand skjule mig, og den gik mild og tam nærmere og syntes at vise mig sin pote, som den havde løftet, og at strække den frem ligesom for at bede om hjælp. 22 Dér', fortæller han, 'rykkede jeg en mægtig torn ud fra potens underside, pressede betændelsen ud, som havde samlet sig inde i såret, tørrede det mere omhyggeligt i dybden og nu uden større ængstelse, og jeg vaskede blodet væk. 23 Da den så var blevet lindret ved min indsats og behandling, lagde den sin pote i mine hænder, lagde sig ned og sov, 24 og fra den dag levede jeg og løven i tre år i den samme hule og af den samme mad. 25 For af de vilde dyr, den jagede, bragte den til mig i hulen de fedeste stykker, men da jeg ikke havde ilden til at hjælpe mig, tørrede jeg dem i solen og spiste dem. 26 Men,' fortalte han, 'da jeg var blevet træt af at spise vilde dyr, og løven var gået ud for at jage, forlod jeg hulen og vandrede i tre dage, indtil jeg blev opdaget af nogle soldater, arresteret og ført til min herre i Rom fra Africa. 27 Han sørgede straks for, at jeg blev dømt til

31. Caligula.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

døden, og for, at jeg skulle kastes for de vilde dyr. 28 Jeg forstår,' sagde han, 'at denne løve blev fanget, mens jeg var væk, og at den nu viser mig sin tak for min venlighed og min behandling.'

29 Dette var, hvad Androkles fortalte, siger Apion, der også tilføjer, at alt blev skrevet ned og ført rundt på tavler, så folk kunne læse dem, og at Androkles blev frigivet og frikendt på alles anmodning, og endelig at han fik løven som gave ved en afstemning blandt folket. 30 'Senere', fortæller han, 'så vi Androkles og løven bundet med en tynd rem gå rundt i hele byen til forretninger, Androkles få penge, løven blive overhældt med blomster, og alle, der mødte dem, sagde: "Her er en løve, der var ven med en mand, og her er en mand, der var læge for en løve!"

5.15

Forskellige filosofers udtalelser om, hvorvidt stemmen er legemlig eller ulegemlig.

1 Det er et gammelt og vedvarende spørgsmål, der er blevet overvejet af de fornemste filosoffer, nemlig om stemmen er et legeme eller er ulegemlig. 2 Dette ord har nogen skabt på samme måde det græske *asómatos*. 3 Et legeme er, hvad der enten er aktivt eller passivt; det defineres på græsk: *to étoi poiún e páschon* ('hvad der enten handler eller handles med'). 4 Digteren Lucretius ønskede at hentyde til denne definition, da han skrev sådan:

"Det er da klart, at kun stof kan berøre såvel som berøres."³²

5 Også på en anden måde definerer grækerne et legeme som *to triché diástaton* ('hvad der har tre dimensioner'). 6 Men stoikerne fastholder, at stemmen er et legeme, og de siger, at det er luft, som er blevet ramt; 7 Platon mener derimod ikke, at stemmen er et legeme: "Det er nemlig ikke luft, der er blevet stødt til, men slaget selv og stødet, det er stemmen."³³ 8 Demokrit og efter ham Epikur³⁴ siger, at stemmen består af udelelige legemer, og de kalder den *rheúma atómon* ('strøm af

32. Lucretius, *De rerum natura* 1.304, overs. Ellen A. og Erik H. Madsen 1998, 28.

33. Jf. Platon, *Timaios* 67b.

34. Epikur p. 353 Usener.

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

atomer¹⁾ for nu at anvende deres egne ord. 9 Da jeg hørte eller læste disse og andre spidsfindigheder, der er karakteriseret ved en sådan snaksom og behagelig ledig-gang, og ikke kunne se, at der i disse spidsfindigheder var nogen solid gevinst med relevans for éns livsførelse eller nogen afslutning på at stille spørgsmål, var jeg helt enig med Neoptolemos, der hos Ennius med rette siger sådan:

"Kun få skal filosofere; for det er ikke sjovt!"³⁵

5.16

Om øjnenes natur og indretningen af synet.

1 Jeg har bemærket, at filosofernes har forskellige opfattelser af indretningen af synet og synets natur. 2 Stoikerne mener, at årsagerne til, at vi kan se, er en udsendelse af stråler fra øjnene mod det, som kan ses, og at der på samme tid sker en udspænding af luften. 3 Epikur mener,³⁶ at der konstant fra alle legemer flyder nogle billeder af selve legemerne, og at de begiver sig ind i øjnene, og at syns-sansen opstår på denne måde. 4 Platon mener,³⁷ at en slags ild og lys går ud fra øj-nene, og når det forbindes og fortsættes enten med sollyset eller med lyset fra en anden ild, bevirker det, fordi det er støttet til sin egen kraft og en ydre kraft, at vi ser det, som det er stødt på og har oplyst. 5 Men det skal man ikke spille tiden mere med, nej hellere følge rådet fra Neoptolemos hos Ennius, som jeg lige har ci-teret,³⁸ og som mener, at man skal smage på filosofien, men ikke svælge i den.

5.17

Hvorfor de første dage efter Kalendae, Nonae og Idus anses for uheldige; og hvorfor mange også undgår den fjerde dag før Kalendae, Nonae og Idus, fordi man tror, at den bringer uheld.

35. Ennius *scen.* 376 Vahlen = 340 Ribbeck (jambisk senar).

36. Epikur fr. 319 Usener.

37. Platon, *Timaios* 45b.

38. 5.15.9.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

1 Verrius Flaccus skriver i fjerde bog af *Om ordenes betydning*, at dagene efter Kalendae, Nonae og Idus, som folk i deres uvidenhed kalder 'ulovlige', af følgende grund er blevet kaldt og anset for 'uheldige'. 2 "Da Rom var blevet generobret fra de senoniske gallerne, holdt Lucius Atilius en tale i senatet, hvori han sagde, at da militærtribunen Quintus Sulpicius skulle kæmpe mod gallerne ved Allia, havde han foretaget en offerhandling af hensyn til slaget dagen efter Idus; det romerske folks hær var blevet fuldstændigt tilintetgjort, og tre dage senere var Rom bortset fra Capitol erobret; mange andre senatorer sagde, at de huskede, at hver gang en embedsmand fra romerfolket havde foretaget et offer dagen efter Kalendae, Nonae eller Idus af hensyn til krigsførelsen, havde staten lidt skade ved det efterfølgende slag. Så henviste senatet denne sag til præsterne, for at de kunne beslutte, hvad de fandt rigtigt. Præsterne afgjorde, at intet offer måtte ske på tilbørlig måde på de dage."³⁹

3 Der er også mange, der undgår den fjerde dag før Kalendae, Nonae eller Idus som uheldig. 4 Man plejer at spørge, om der er nogen religiøs betænkelighed i forbindelse med denne betragtning. 5 Jeg har ikke fundet noget på skrift om denne sag, undtagen at Quintus Claudius i femte bog af sine *Årbøger* siger,⁴⁰ at det katastrofale nederlag ved Cannae fandt sted fjerde dag før Nonae i august måned.⁴¹

5.18

På hvilke punkter afviger historieskrivningen fra årbøgerne og hvor meget; et citat om denne sag fra første bog af Sempronius Asellios Bedrifter.

1 Der er nogle, der mener, at *historieskrivning* afviger fra *årbøger* derved, at, skønt begge drejer sig om en beretning om hændelser, så drejer historieskrivningen sig specielt om de begivenheder, fortælleren har været delagtig i; 2 at flere har denne opfattelse, omtaler Verrius Flaccus i fjerde bog af sit værk *Om ordenes betydning*.⁴² Og han siger, at han er i tvivl om denne sag, men mener, at der kan være en vis

39. Verrius Flaccus, *De verborum significatu* 4 fr. 3 Funaioli.

40. Claudius Quadrigarius, *Annales* 5 fr. 53 Peter.

41. Den 2. august 216 f. Kr.

42. Verrius Flaccus, *De verborum significatu* 4 fr. 4 Funaioli.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

ræson i dette synspunkt, fordi *historía* på græsk betegner et kendskab til nuværende forhold. 3 Men jeg er nu vant til at høre, at *årbøger* er præcis det samme som det, historie er, 4 men at historie ikke er præcis det samme, som *årbøger* er: 5 Ligesom det, der er et menneske, nødvendigvis også må være et dyr, men hvad der er et dyr, er ikke nødvendigvis et menneske.

6 Således siger man, at historieskrivning er en fremstilling eller en beskrivelse af begivenheder, eller hvad man nu skal kalde det, mens *årbøger* sættes sammen som begivenheder gennem flere år i kronologisk rækkefølge. 7 Og når begivenheder nedskrives, ikke år efter år, men dag efter dag, kaldes denne historieskrivning med et græsk ord *efemerís*, som er oversat til latin i første bog af Sempronius Asellio, hvorfra jeg har citeret en længere passage, for at jeg på samme tid kan vise, hvad han selv har sagt om forskellen på historieskrivning og *årbøger*.

8 "Men mellem dem," siger han, "som havde ønsket at efterlade *årbøger*, og dem, som havde prøvet at beskrive romernes historie, er der især følgende forskel. *Årbøgerne* beskrev kun, hvad der skete, og i hvilket år det foregik, hvilket er næsten ligesom dem, der skriver dagbog, som grækerne kalder *efemerís*. For mig at se er det ikke nok at berette, hvad der er sket, men også at påvise, med hvilken hensigt og på hvilken måde tingene blev gjort."⁴³ 9 Lidt senere siger Asellio i samme bog: "*Årbøger* kan hverken gøre folk mere ivrige efter at forsvare deres fædreland eller mere tilbageholdende til at gøre uret. At beskrive, under hvilken konsul en krig blev begyndt, og under hvilken den blev afsluttet, og hvem der drog ind i Rom i triumf, og i denne bog ikke fortælle, hvad der hændte under krigen, og heller ikke berette, hvad senatet besluttede, eller hvilke love eller lovforslag der blev fremsat, og heller ikke, ud fra hvilke motiver tingene skete: *det* er at fortælle historier til børn, ikke at skrive historie."⁴⁴

43. Asellio, *Res gestae* fr. 1 Peter.

44. Asellio, *Res gestae* fr. 2 Peter.

5.19

Hvad betyder adoptatio og adrogatio, og hvilken forskel er der i betydningen? Og ordlyden af de ord, som bliver sagt, når der rettes henvendelse til folket i adoptionssager.

1 Når folk udefra optages i en anden familie og kommer i børns sted, sker det enten gennem prætoren eller gennem folket. 2 Det, der sker gennem prætoren, kaldes *adoptatio*, det gennem folket *arrogatio*. 3 Der foregår en adoption, når de ved et tredje skinkøb i retten går fra den far, under hvis myndighed de er, og hævdes at tilhøre ham, som adopterer dem, i nærværelse af ham, hos hvem processen foregår; 4 der foregår en arrogation, når de, der er deres egne herrer, giver sig ind under en andens myndighed, og de selv har taget initiativet til denne sag. 5 Men arrogationer iværksættes ikke uden grund eller uden undersøgelse; 6 der afholdes nogle comitier, der kaldes *curiata*, under ledelse af pontifexerne, og alderen på ham, som vil arrogere, tages i betragtning, om den ikke skulle være egnet til at få egne børn, og om ikke hans ejendele, som skal arrogeres, efterstræbes rænkefuldt, og der aflægges en ed, som siges at være forfattet af Quintus Mucius,⁴⁵ der var pontifex maximus, og som sværges ved arrogationer. 7 Man kan kun foretage arrogationer med voksne mennesker. 8 Det kaldes en arrogation, fordi denne type af overgang til en anden familie sker ved *rogatio* ('anmodning') til folket.

9 Ordlyden i denne anmodning er følgende: "I skal ønske og befale, at Lucius Valerius skal være søn af Lucius Titius med samme ret og lov, som hvis han var blevet født af denne familiefar og familiemor, og at Titius skal have magt over Valerius' liv og død, som en far har over sin søn. Dette er, hvad jeg anmoder jer om, ganske som jeg har sagt, Quiriter."

10 Hverken en umyndig dreng eller en kvinde, som er under sin fars myndighed, kan arrogeres, eftersom kvinder ikke har noget med comitierne at gøre, og det er utilstedeligt, at formyndere har så stor autoritet og myndighed over for umyndige drenge, at de kan føre et frit menneske, som er betroet dem, ind under en andens magt. 11 Masurius Sabinus har skrevet,⁴⁶ at frigivne slaver lovligt kan

45. Mucius fr. 13 Huschke.

46. Masurius Sabinus fr. 27 Huschke.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

adopteret af fribårne mænd. 12 Men han siger, at det ikke er tilladt, og han mener heller ikke, at det nogen sinde bør tillades, at frigivne slaver gennem adoptioner skal trænge ind på de fribårnets rettigheder. 13 "Hvis ellers," siger han, "den gamle lov fastholdes, kan også en slave gives af sin herre til adoption gennem prætoren." 14 Og han nævner, at adskillige autoriteter inden for ældre ret har skrevet, at det kunne lade sig gøre.

15 Jeg har noteret mig, at Publius Scipio i talen *Om moral*, han holdt som censor for folket, blandt det, han kritiserede som værende i modstrid med forfædrenes skik, også fandt en fejl i det forhold, at en adoptiv søn kunne være til gavn for sin adoptivfar gennem de belønninger, fædre fik.⁴⁷ 16 Passagen fra denne tale lyder: "Faderen stemmer i én kreds, sønnen i en anden, og en adoptiv søn giver ham en så stor fordel, som hvis han var hans egen søn; også fraværende kunne beordres til at blive formueansat, så at det ikke var nødvendigt for nogen at komme personligt til formueansættelsen."⁴⁸

5.20

Det ord, som Sennius Capito formede på latin for solecisme, og hvad de ældre latinske forfattere kaldte det.

1 En solecisme, som med et latinsk ord kaldtes *inparilitas* ('ulighed') af Sennius Capito og andre af hans samtidige, omtales også hos ældre latinske forfattere som *stribiligo*,⁴⁹ åbenbart ud fra et forskruet lån af en kunstig udtryksmåde ligesom en *strobiligo*.⁵⁰ 2 Denne fejl definerer Sennius Capito i et brev, han skrev til Clodius Tuscus, på følgende måde: "En solecisme," siger han, "er en irregulær og uoverensstemmende sammensætning i talens dele."⁵¹

47. Se f. eks. 2.15.3ff.

48. Scipio, *De moribus* fr. 14 Malcovati.

49. Noget *fordrejet* (ordet forekommer ellers kun hos Arnobius).

50. Det samme som *stribiligo*.

51. Sennius Capito, *Litterae ad Clodium Tuscum* fr. 2 Funaioli.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

3 Da solecisme er et græsk ord, plejer man at spørge, om attiske mænd, som talte på en mere udsøgt måde, har anvendt det. 4 Men jeg har hverken fundet solecisme eller barbarisme hos nogle gode græske forfattere;⁵² 5 for ligesom de har sagt *bárbaros*, har de sagt *sóloikos*. 6 Vore ældre forfattere har da meget passende sagt *soloecus*, men jeg tror ikke, at de nogen sinde har brugt *solecisme*. 7 Hvis det forholder sig sådan, kan man hverken på det græske eller det latinske sprog korrekt sige *solecisme*.

5.21

Den, der siger pluria, compluria og conpluriens, taler ikke som en barbar, men god latin.

1 En af mine venner, en overmåde lærd mand, brugte engang i samtalens løb ordet *pluria* ('flere'), og det var ved Hercules ikke, fordi han ville føre sig frem, eller fordi han mente, at man ikke burde sige *plura*. 2 Han er nemlig en mand af seriøs lærdom, der er forbundet med pligterne i livet, og han beskæftiger sig ikke med sprogets ord. 3 Men jeg tror, at det var ved flittig omgang med ældre forfattere, at dette ord, som han ofte havde mødt i litteraturen, var blevet hængende på hans tunge.

4 Da han sagde dette, var der til stede en noget fremfusende kritiker af sprog, som kun havde læst ganske lidt (og det var mest almindeligheder), og han havde haft nogle få lektioner i grammatik, der dels var ufordøjede og mangelfulde, dels forkerte, og dem sprøjtede han ligesom sand i øjnene på enhver, han havde angrebet. 5 Ved denne lejlighed sagde han til min ven: "Det var forkert, da du sagde *pluria*; den form har ingen berettigelse eller autoriteter bag sig!" 6 Min ven sagde med et smil: "Min gode mand, da jeg nu har mere tid fra mere betydningsfulde sager, kunne jeg godt tænke mig, at du ville belære mig om, hvorfor *pluria* eller *compluria* – der er nemlig ingen forskel – er brugt ukorrekt på latin af Marcus

52. Gellius har ikke ledt nok. 'Solecisme' findes allerede hos Aristoteles og Quintilian.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 5. bog

Cato,⁵³ Quintus Claudius,⁵⁴ Valerius Antias,⁵⁵ Lucius Aelius,⁵⁶ Publius Nigidius⁵⁷ og Marcus Varro, mænd som har accepteret og godkendt dette ord, for slet ikke at tale om en stor mængde digtere og talere."

7 Manden svarede ret så overlegent: "Behold du bare disse autoriteter, der stammer fra dengang, der levede fauner og aboriginere i den grå oldtid, og svar på denne regel. 8 Der er nemlig intet neutrumsord i pluralis af komparativ nominativ, der har bogstavet *i* foran det sidste *a*, f. eks. *meliora*, *maiora* og *graviora*. Derfor er det rigtigt at *plura* og ikke *pluria*, for at der ikke mod den almengyldige form i komparativ skal være et *i* foran det sidste *a*."

9 Da min ven ikke anså det selvsikre menneske for værd at bruge flere ord på, sagde han: "Der er samlet mange breve i ét bind af den højlærde Sinnius Capito, og jeg tror, det befinder sig i templet for Freden.⁵⁸ 10 Det første brev er rettet til Pacuvius Labeo, hvis titel er 'at man bør sige *pluria*, ikke *plura*'. 11 I det brev fremlægger han filologiske regler, hvor han docerer, at *pluria* er god latin, men *plura* ukorrekt.⁵⁹

12 Jeg henviser dig derfor til Capito. 13 Af det vil du også lære, hvis du da kan begribe det, at der i det brev står, at *pluria* eller *plura* er en positiv og enkel form, ikke som du tror, en komparativ."

14 Denne sinnianske opfattelse støttes også af, at når vi siger *complures* ('flere'), er det ikke en komparativ. 15 Fra *compluria*, der er afledt heraf, er dannet adverbiet *compluriens* ('ofte'). 16 Eftersom det er et mindre anvendt ord, citerer jeg et vers fra den komedie af Plautus, der hedder *Perseren*:

53. Cato, *Origines* 1 fr. 24 Peter = fr. 24c Schröder.

54. Quintus Claudius fr. 90 Peter.

55. Valerius Antias fr. 65 Peter.

56. Lucius Aelius fr. 48 Funaioli.

57. Publius Nigidius fr. 64 Swoboda.

58. Jeppe Tønsberg, *Offentlige biblioteker i Romerriget*, København 1976, 12, 39-45, 112.

59. Sinnius Capito fr. 1 Funaioli.

Aulus Gellius, Attiske nætter 5. bog

"Sig mig – er du bange? – Ja, gu' er jeg bange. Jeg har prøvet sådan noget før (*compluriens*)."⁶⁰

17 Ligeledes har Marcus Cato i fjerde bog af *Begyndelse* på det samme sted brugt dette ord tre gange: "Ofte (*compluriens*) dræbte mange af deres lejesoldater hinanden i lejren, ofte (*compluriens*) flygtede mange samtidigt til fjenderne, ofte (*compluriens*) angreb de deres general."⁶¹

60. Plautus, *Persa* 534, overs. Steen Christensen 1972, 53 (trochæisk septenar).

61. Cato, *Origines* 4 fr. 79 Peter.